

Till Förvaltningsrätten i Karlstad
via
Länsstyrelsen i Värmland
varmland@lansstyrelsen.se

ÖVERKLAGANDE

Klagande

Jaktkritikerna

Jaktkritikerna uppfyller de villkor för talerätt som anges i 16 kap. 13 § miljöbalken.

Motpart

Länsstyrelsen i Värmlands län.

Beslut som överklagas

Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut 2021-03-02 referens: 218-2088-2021

Saken

Skyddsjakt efter sångsvan, med begäran om omedelbar inhibition.

YRKANDEN

Jaktkritikerna yrkar att förvaltningsrätten upphäver det överklagade beslutet i sin helhet.
Jaktkritikerna yrkar även inhibition av det överklagade beslutet.

Grunder

Det överklagade beslutet strider mot gällande rätt, se vidare avsnittet *Omständigheter*.

Särskilt om inhibition

Länsstyrelsen har med stöd av 59 § jaktförordningen (1987:905) beslutat att beslutet ska gälla utan hinder av att beslutet överklagas (se s. 1 i beslutet). Beslutet gäller således omedelbart och kan därmed bli föremål för inhibition enligt 28 § förvaltningsprocesslagen (1971:291), FPL. Av praxis framgår att som regel bör en tämligen hög grad av sannolikhet för ändring krävas för att inhibition. Kraven kan dock ställas lägre bl.a. om verkställigheten är sådan att den inte kan bringas att återgå. Det kan exempelvis handla om att avliva djur. Eftersom jakt innebär just detta, talar detta för en generös tillämpning av reglerna.

Omständigheter

Allmänt

I 3 § jaktlagen (1987:259) framgår att viltet är fredat och får jagas endast om detta följer av denna lag eller av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av lagen.

Sångsvan återfinns i bilaga 4 a i rådets direktiv (92/43/EEG) om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (art- och habitatdirektivet eller livsmiljödirektivet) över strikt skyddade arter.¹ Direktivet ska bidra till att säkerställa den biologiska mångfalden genom bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. Enligt artikel 12 ska det vara **förbjudet** att avsiktligt fånga eller döda exemplar i naturen, oavsett hur detta görs. Enligt EU-domstolens praxis gäller att undantagsmöjligheterna bör tolkas restriktivt (se mål C-6/04 punkt 111). Det är den myndighet som fattar besluten som har bevisbördan för att förutsättningarna för undantag är uppfyllda (se mål C-60/05 punkt 34), vilket är viktigt att observera. Bestämmelser om skydd av arter *finns* även i jaktlagen (1987:259)

Enligt artikel 16 får medlemsstaterna - förutsatt att det inte finns någon annan lämplig lösning och att undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus - göra undantag från bestämmelserna i artikel 12 av följande anledningar (såvitt nu är av intresse):

- a) För att skydda vilda djur och växter och bevara livsmiljöer.
- b) För att undvika **allvarlig skada**, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och andra typer av egendom.
- c) Av hänsyn till **allmän hälsa och säkerhet, eller av andra tvingande orsaker som har ett allt överskuggande allmänintresse**, inbegripet orsaker av social eller ekonomisk karaktär och betydelsefulla positiva konsekvenser för miljön.

Det är viktigt att notera – apropå att länsstyrelserna är regionala myndigheter – att de *sammantagna* verkningarna av olika undantag som beviljas med stöd av artikel 16.1 inte får strida mot direktivets mål om att säkerställa den biologiska mångfalden och bibehålla eller återställa en gynnsam bevarandestatus hos arter (mål nr C-674/17, punkt 38). Visserligen kan tillstånd till jakt beviljas i särskilda fall även beträffande arter som inte uppnått gynnsam bevarandestatus – om myndigheten visat att det inte förvärrar den ogynnsamma bevarandestatusen eller hindrar återställandet av gynnsam bevarandestatus. Sådana undantag ska dock bedömas mot bakgrund av *försiktighetsprincipen*: Om en bedömning av de mest tillförlitliga och tillgängliga vetenskapliga uppgifterna fortfarande ger utrymme för en viss osäkerhet om huruvida ett sådant undantag försvårar upprätthållandet eller återställandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av en utrotningshotad art, får medlemsstaten inte bevilja eller tillämpa undantaget (punkt 66 och 69 i mål nr C-674/17).

Art- och habitatdirektivets undantagsregler har införts i svensk rätt genom 23 a – 29 och 31 §§ jaktförordningen (1987:905).

Beslut om skydds jakt får bara meddelas om det inte finns någon annan lämplig lösning och om det inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde (21 § jaktförordningen). Om dessa villkor är uppfyllda, får beslut om skydds jakt meddelas av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse, såvitt nu är i fråga för att förhindra allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten eller annan egendom (23 a § jaktförordningen). Jakt som inte följer de angivna villkoren sker utan stöd av beslutet och i strid med fredningsbestämmelserna i 3 § jaktlagen.

Vi menar att länsstyrelsens beslut inte uppfyller dessa högt ställda krav, vilka alla ska vara uppfyllda, för att jakt ska kunna tillåtas på en skyddad art med stöd av de undantagsbestämmelser som finns i nationell lagstiftning och som ska tillämpas i ljuset av EU:s art- och habitatdirektiv.

¹ EUT L 218, 13.8.2008, s. 21–29 (Celex 32008R0764).

Annan lämplig lösning

Fågeldirektivet (artikel 5) behandlar bevarande av alla fågelarter som förekommer naturligt inom EU:s medlemsstater. Det omfattar skydd, skötsel, förvaltning och kontroll av fåglarna och reglerar hur de utnyttjas. Under vår och höst är det vanligt att gäss, tranor och svanar orsakar skador på åkrarna. Det kan orsaka ekonomiska förluster och en hel del arbete för lantbrukaren och det är här länsstyrelsen kan bidra med att ge råd för att förebygga dessa skador.

I beslut framhålls att man hittills har försökt skrämma fåglarna med fågelskrämmor och skrämselelskott. Vidare har andra lämpliga och samtidigt konsekventa lösningar inte prövats tillräckligt målmedvetet.

Länsstyrelsen kan exempelvis låna ut skrämselelustrustning, samt informera om att det finns bidrag att söka för inköp av egen skrämselelustrustning och utöver detta går det att tillämpa olika odlingsstrategier. I beslutet framgår det inte att alternativa lösningar utöver gasolkanon/skrämselelskott har prövats. Enligt SLU:s *Riktlinjer för förvaltning av stora fåglar i odlingslandskapet – åtgärder, ersättningar och bidrag* finns en rad effektiva metoder för att skrämma bort fåglarna från grödorna. Nedan ett par förslag:

Hulken

En uppblåsbar fågelskrämma som har visat sig vara relativt effektiv i de områden där den använts. Anordningen består av en tyg-docka som blåses upp av en fläkt samtidigt som den ger ifrån sig ljud- och/eller ljussignaler. Strömkällan är ett vanligt 12 V bilbatteri. Hulken ligger hopvikt i en plastback och ställs ut på det fält man vill skydda. Ett tidsrelä gör att Hulken kan blåsas upp inom ett visst tidsintervall på 1–30 minuter samt under olika tider på dygnet. Ett fulladdat batteri kan driva Hulken i 1–2 veckor beroende på vilka inställningar man väljer. **Hulken täcker ca 2–3 hektar**

I beslutet anges att man **bedriver odling av höstraps på 14 ha** och hitintills har ett **(1) ha skadats** på grund av sångsvanar. **Om Hulken sattes ut på dessa odlingsmarker skulle det räcka med 5-6 stycken för att skydda 14 ha.**

Vimplar och flaggor

Käppar med fladdrande plastband sätts ut på känsliga fält med cirka 30 meters avstånd mellan varje käpp, helst innan fåglarna har börjat besöka fältet. För att hindra fåglar från att gå in i oskördad gröda kan man sätta upp käpparna längs med kanten av fältet som avskräckande avgränsning.

Käppar eller omgivande träd/buskar kan förses med en produkt som f.n. säljs på Granngården kallad Rådjurskrämma: ett vargliknande huvud målade i reflexfärg på plast (2 pack a 149:-/art nr 1250377)

Masonit- och plywoodfigurer

Människosilhuetter tillverkade av plywood har på flera ställen i landet använts med relativt god effekt på både gäss och tranor. Effekten kan förstärkas genom att fästa fladdrande plastremmar på figurerna. Vit-målade figurer har visat sig ha bättre skrämseleffekt än träfärgade och likaså figurer med påmålade stora ögon.

Flyttas dessa regelbundet, är det en mindre ljudstörande åtgärd för omgivning och människor än skrämselelskott.

Avledningsåkrar

Om enbart skrämsele används för att förhindra allvarlig skada riskerar man att flytta runt problemet i landskapet utan att minska skadorna totalt sett. En förutsättning för att lyckas med skrämseleåtgärder är att det finns områden inom rimligt avstånd där fåglarna får beta ostört.

Om det inte finns naturliga områden där fåglarna kan beta kan man avsätta ett område för detta ändamål. De avsatta områdena kan till exempel vara öppen mark med tillfällig utfodring, stubbåkrar, strand-ängar, trädor eller avledningsåkrar (åkrar som odlas för fåglarna). Det är viktigt att sådana avledningsåkrar, trädor och liknande placeras i områden som attraherar fåglarna för att de överhuvudtaget ska lockas dit och stanna där. Spannmål, såsom korn och vete, fungerar bra det kan

man sprida ut till fåglarna. Detta görs lämpligen på någon vall/åker där man kontinuerligt putsar ner grödan på fältet.

Genom att **odla höga grödor** (till exempel majs eller hampa), lämna strängar av stående gröda vid skörd eller anlägga lähäckar i kantzoner mellan fält minskas sikten för fåglarna. Det skapar otrygghet, vilket minskar såväl grödans attraktivitet för fåglarna som risken att fåglarna ska beta sig in från ett skördat fält till oskördad gröda.

Ytterligare förslag för att skydda grödorna kan vara att använda sig av en **foderautomat** med begränsad spridning eller att man lägger ut fodret i högar. Det gäller dock att ha god uppsikt och utfodra kontinuerligt för att hålla kvar fåglarna vid utfodringsplatserna. Kostnader för detta torde vara en bråkdel av de kostnader som jägare/markägare, frivilligt ibland hela året, lägger ner på att locka det vilt man vill skjuta.

Viltskadeanslaget omfattar 37,8 miljoner och används för att ersätta skador av fredat vilt, för att förebygga sådana skador och besiktningar, utbildning och information. Anslaget används av länsstyrelserna och fördelas av Naturvårdsverket. Om skadorna orsakats av fredade arter som svan och trana **kan lantbrukaren få ekonomisk ersättning motsvarande inkomstbortfallet för grödan.**

Av ovanstående framgår att det finns annan lämplig lösning, än skydds jakt att tillgripa.

Vår framtid och pågående klimatkris – vårt gemensamma ansvar

Vi hoppas på att länsstyrelsen i stället fortsatt uppmanar odlare än mer att använda kreativa icke-dödande lösningar även sett ur ett större miljö- och naturperspektiv. Nämligen för att kompensera de försämringar i livsvillkor som de stora rationaliseringarna inom jordbruket totalt sett redan innebär för många arter liksom insekter. Monokulturer, stora fält, besprutning, brist på naturväxtzoner mellan olika grödor som skydd eller naturlig föda under mänskliga skördetider där numera mycket stora sammanhängande arealer ligger under bearbetning som en del av det rationaliserade jordbruket med megamaskiner.

En annan viktig aspekt i sammanhanget är att de stora markbrukarna, förutom direkta ersättningar för viltskador, redan har ekonomier som borde tåla fåglarnas korta vistelse på begränsade orter.

Lunds Universitet, publicerar 2020-08-21/Kristina Lindgärde, sammanfattning av ny studie ("Billions in Misspent EU Agricultural Subsidies Could support the Sustainable Development Goals") om fördelning av EU-stödet till lantbrukare; att utbetalningarna oftast går till redan rika lantbrukare som dessutom genererar både störst växthusgasutsläpp och skada för den biologiska mångfalden. Pengarna går alltså i huvudsak till dem som orsakar den största miljökadan och behöver bidragen minst.

Jaktkritikerna vill här allvarligt uppmana till att tänka längre än enbart ökad produktion för människor, om fågeldirektivets mål och mening inte räcker för att skydda dessa tillfälliga gäster på vår jord i Sverige – hur ska vi då garantera deras fortplantning och eller liv på andra ställen. **Vi har alla ett ansvar och fåglar är individer – inte "skadedjur"!** Dessa migrerande fåglar riskerar så mycket mera än städsevarande fåglar genom att förflytta sig genom kontaminerade eller klimatpåverkade områden eller att de övervintrar på ställen som ger mindre skydd mot jakt eller helt enkelt mindre respekt.

Har den världsomfattande pandemin inte lärt mänskligheten någonting av hur vi förhåller oss till naturen – och hur produktionsmodellerna för ständigt ökad avkastning måste förändras?

Sverige länsstyrelser ska alltså inte stödja dödande av stora ikoniska fåglar som dessutom är efterlängtade av allmänheten och vars symbolvärde är ovärderliga i det längre perspektivet.

När Sveriges länsstyrelse utfärdar jaktbeslut på migrerande fåglar anser Jaktkritikerna att man moraliskt hamnar i samma skamvrå som de länder som dödar ”våra” andra flyttande fåglar.

Hur många sångsvanar och tranor dödas uppsåtligt i andra länder och i vilka, borde kartläggas/inhämtas oavsett deras bevarandestatus.

Etiska ställningstagande

Att jakt begärs på fåglar som anländer till Sverige efter långa flygningar för att få vila och föda för att kunna börja nya fortplantningscyklar - är allt igenom oetiskt och chockerande. Här kan man gissa av ansökningarna att det är naturligare för markägande jägare att ta till vapen än besvara sig med att utöka alternativa metoder.

Länsstyrelsen föreslår att *fälld fågel kan läggas ut, eller hängas upp, väl synlig så att maximal skrämseleffekt uppnås, men på ett sådant sätt att allmänheten inte tar anstöt*. Vi undrar hur sådana ålderdomliga skräckexempel på primitiv och föraktfull behandling av döda djur kan emanera från länsstyrelsens egna tjänstemän? Det hör inte till god sed att skända djur på detta sätt utan är närmast att likna med en sorts korsfästelse eller Ku Klux Klan-symbolik mot djur. Att länsstyrelsen själva anar det skamliga utläses av brasklappen ”*på ett sådant sätt att allmänheten inte tar anstöt*”. Men ändå råder man att fåglarna ska behandlas som när barbarer spetsade fiendens huvud på pålar vid stadsporten.

Varför alls riskera att allmänheten kan ta anstöt? Allmänheten tar redan anstöt av att de ikoniska fåglarna man drömmer om att få skåda en gång om året – dödas. Länsstyrelsen skriver *att jakten ska bedrivas med hänsyn till såväl övrig fauna som boende och besökande i trakten*. Retoriskt måste man fråga sig hur besökande ska våga ha synpunkter på markägares skottlossning och upphängning av döda fåglar? Eller hur ”övrig faunas” reaktioner mäts?

Vi anser att länsstyrelsen borde få en reprimand för ett sådant osmakligt och kränkande förslag med att hänga upp döda fridlysta fåglar i naturen, den vackraste tiden på året när förutom de långtande tranorna och sångsvanarna nått fram till Sverige, men också när coronatrötta svenskar möter naturen. Länsstyrelsen rekommenderar dessutom att fåglarna ”*kan läggas ut*”, alltså lägger man ut döda djur med ammunition i sig. Hela detta bisarra förslag borde anmälas till miljöinspektionen. Om detta ej sker hoppas vi att händelserna polisanmäls för just det; att man väcker anstöt hos allmänheten och att det är synnerligen allvarligt eftersom det rör sig om vad allmänheten uppfattar som unika fridlysta fåglar.

Enligt Jaktlagen (1987:259) 27 § *Jakten skall bedrivas så att viltet inte utsätts för onödigt lidande...och enligt 28§ om vilt har skadats vid jakt, ska jägaren snarast vidta åtgärder som behövs för att djuret ska kunna spåras och avlivas.*

I beslutet står att läsa - *Endast en sångsvan, på marken och i grupp om minst 10 individer, får påskjutas per jakttillfälle. Detta i syfte att skrämra övriga sångsvanar och på så sätt uppnå störst effekt. Det syftar också till att möjliggöra användning av åtgärden under en längre tid.*

Jaktkritikerna ifrågasätter om det är sannolikt att endast en svan i en grupp på tio träffas då gruppen blir påskjuten? Det troliga är att ett flertal av svanarna i gruppen skadeskjuts eller dödas. Den vanligaste ammunitionen vid skydds jakt på fågel är hagel och följaktligen är risken stor att villkoren i beslutet inte uppfylls – nämligen att *endast en sångsvan... får påskjutas per jakttillfälle*.

Rimligheten att uppfylla kraven i 28§ om uppsökande och avlivning av skadeskjutet djur, är mycket små och följaktligen utsätter man fåglarna för oacceptabelt *onödigt lidande*. Skadeskjutningarna är de allvarligaste ur djurskyddspunkt och enligt en undersökning i Sverige fann man att 60 procent av gässen hade hagel i kroppen och i en annan rapport som gjorts på andjägare fann man att de påskjutna fåglarna aldrig återfanns. (Jaktkritik, Hans Ryttman)

Märk väl att *Sångsvanen* är trogen sin partner livet ut och paret återvänder ofta år efter år till sitt *gamla* revir. ... undantag för skydds jakt på en fredad art som lever i starkt monogama parförhållanden skall aldrig tillåtas!

Jaktkritikerna kräver att djurvälståndshänsyn måste styra tjänstemännens beslut när skydds jakt krävs av etologiskt okunniga. Vi ser det som skrämmande att någon överhuvudtaget tillåts framföra krav på att döda parlevande fåglar, vilket dessutom får indirekta skador: som att partnern inte kan sörja för sina ungar, dör eller sjunker i flockhierarkier. Unga fåglar som för första gången återvänder ska alltså utsättas för förföljelse och risk för skadeskjutningar på sin enda kända första "födelse"-plats. En störning för fåglarnas livsvillkor som är oacceptabel i ett utvecklat välfärdsländ som Sverige.

Villkoren som ställs i beslutet, för skydds jakt kan omöjligt uppfyllas. Undantag för skydds jakt på en fredad art, på begäran från enskilda skall underkastas ett strikt och väl underbyggt beslut – och därmed minska enskildas begäran om dödande av djur som konfliktlösning mellan människa och djur och natur.

Länsstyrelsen har bevisbördan för att förutsättningarna för skydds jakt är uppfylld, och bedömningen skall göras utifrån *försiktighetsprincipen*. Denna skydds jakt kan inte vara riktad mot **en identifierad** och skadegörande fågel, något som borde vara en grundförutsättning för all skydds jakt.

Kulturen står inte högt på länsstyrelser som tillåter skjutande av tranor, sångsvanar och andra flyttande fåglar

Selma Lagerlöfs klassiker om "Nils Holgerssons underbara resa" på tamgås med vildgässen, verkar inte påverkat den minoritet markägare som kräver jakt på migrerande fåglar.

Ska vi behöva be nationalpoeten Ulf Lundell att skriva om sin hyllning till våren - om tranorna som "trumpeta sig upp emot norr". När människor hellre vill döda tranor än att till varje pris skydda dem den korta tid de är här, blir det en sorgesång. "Tranor och svanar vänd om! Ni är inte välkomna av bönder, varken för vila eller föda".

Ska ni meddela Finland att ni skjuter deras nationalfågel, sångsvanen som även är Norrbottens landskapsfågel?

Odlarnas kostnader versus riktvärdet för att döda fridlysta fåglar

Vårt grannland Finland har en Naturskyddslag, med vilken Miljöministeriet utfärdat en lista för riktvärden för bötesbelopp vid olagligt dödandet av fridlysta djur och fåglar. Med det vill vi sätta perspektiv på länsstyrelsernas skapande av undantag från fågelskydds direktiv liksom jaktlag för sina ökade skydds jakter för att tillåta dödandet av fridlysta fåglar. Enligt riksvärdeslista från 2010-12-14 med dagens kurs i euro låter vi siffrorna tala:

Sångsvan 20 442, 34 svenska kronor (2018 €)
Trana 10 221, 17 svenska kronor (1009 €)

Teoretiskt kan man för 5 döda sångsvanar för 102 211 svenska kronor, köpa en hel del alternativa skrämselformer.

Avslutningsvis. Vi påminner med denna överklagan om frågan vilket symbolvärde ger det att låta döda fridlysta, ikoniska fåglar som kunnat passera våra landgränser under en tid när den världsomfattande coronapandemin förpassat oss alla in i passivitet och isolering och vi mer än någonsin behöver deras hoppfulla budskap om vår. När den frihet som vi människor inte längre kan ta för given – sysslar svenska myndigheter med att skapa undantag för skyddsdirektiven, fåglarnas enda skydd mot just människor, för att kunna döda. Vilken sorts samhälle har vi uppnått när människor dödar den jämlikaste frihetssymbol vi har – fåglarna?

Jaktkritikerna

Ordförande Richard Dehnisch